

18
Divina Adfulgente Gratia!

DISSERTATIONEM,

DE

ANTHROPOGNOZIA

MORALI,

Consentiente Ampliss. Senatu Philosophico
In Regia ad Auram Academia,

Sub PRÆSIDIO

HENRICI HASSEL

Eloq. Profess. Reg. & Ordin.

RECT. h. t. Magnif.

Pro honoribus in Philosophia obtinendis
Modeste ventilandam sistere

sibi proposuit,

ANDREAS J. KRÄTZMANN

Borgoa-Nylandus.

Die 26. Martij, Anni MDCCXXXV.

In Auditorio superiori

Horis ante meridiem consuetis.

A B O Æ,

Excud. Joh. Kämpfe Reg. Acad. Typ.

S:æ R:æ M:itis
Magnæ Fidei VIRO,
Perillustri & Generosissimo
BARONI ac DOMINO,

D_N. P E T R O

STIERNCRANTZ,

Nylandiæ Tavastiæque Provinciarum
PRÆSIDI & GUBERNATORI

Exoptatissimo,

MÆCENATI SUMMO,

Quod Temeritatis notam vix subterfugiam, dum TUA, GENEROSISSIME DOMINE, limina adire, fores pulsare, & graviora interrumpere negotia sustineam, multi forte, nec id sine ratione, sibi persuadebunt; verum quum Musarum Cultores semper singulari amplecti soleas favore; indubia spe præcipis benignam audacia mea excusationem, ubi levissima huic opalle, argumenti tantum dignitate commendabili, ex Illustrissimi Nominis Tui Fulgore,

S:æ R:æ M:tis

Magnæ Fidei VIRO,

Reverendissimo PATRI ac DOMINO,

**D^N. DANIELI
JUSLENIO,**

S. S. Theologiæ DOCTORI Cele-
berrimo, Diœceseos Borgœnsis EPI-
SCOPO Eminentissimo, Venerand.
Consist. PRÆSIDI Gravissimo, Gy-
mnasii Scholarumque EPHORO,

Adecuratissimo,

MÆCENATI MAXIMO,

NŒ displiceat TIBI, REVERENDISSIME
PATER, quod Nomen TUUM per or-
bem Litteratum Celebratissimum, quali-
buscunque hisce meis lucubrationibus Aca-
demicis præmiserim. Hoc enim non mi-
nus propensissimo TUO in me affectui, quam
summe Dignitati, ad quam Divina TE
jam evexit providentia, me debere exi-
stimo. Charta enim igitur hocce opusculum,
ceu certissimum pietatis meæ interpreta-
mentum, ut placido adspicias vultu, hinc

mitte

radios quosdam mutuari adgredior. Im-
mo, sicut animus vultusque TULLIS non nisi
favoris indicia omnibus exhibent: ita
etiam, ut mihi aditus ad aras Gratiae
ILLAE semper pateat, spesque meas in po-
sterum TIBI commendatas velis, submissa
mente contendo. Ego autem, cum ultra
non possim, Summum Numen ardentissi-
mis compellabo precibus, ut TE, GENERO-
SISIME DOMINE, salute perenni ac fe-
licitate omnigena, in Reipublica Civilis
& Litteraria, nec non Nobilissima Familia
TUAE Presidium maximum certissimumque,
diu superstitem esse jubeat.

GENEROSISSIMI NOMINIS TUI.

7 Clientis humillimus
Andreas Kraftmann.

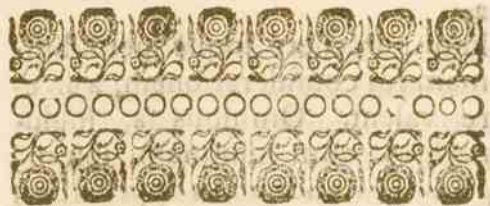
millimus rogo. Quod meum est, ad
Deum T. O. M. calidissima fundere vota,
nunquam desistam, velit TE, summum
sacrorum Antistitem, in longam an-
norum seriem superstitem, incolumem
felicemque prestare, ut Ecclesia ha-
beat DOCTOREM orthodoxe Religionis
Vindicem acerrimum, Diocesis nostra
Borgoënsis PRÆSULEM desideratissi-
mum, Res literaria Decus fulgentis-
simum, Familia vero TUA Nobilissi-
ma fulcrum & solatium firmissimum
dulcissimum,

REVERENDISSIMI PATRIS

humillimus cultor
Andreas Kraftman.

CONSPECTUS.

- Prooemium* viam ad tractationem pandit.
- §. I. Inscriptionem leviter exponit.
- §. II. Negotium præsens arduum quidem, sed non prorsus vanum habendum esse indicat.
- §. III. Diversitatem inclinationum adstruit. Quam §. IV. ex unione M. & C. derivat, tria illustiora Systemata exponens.
- §. V. Varias facultatum animæ combinationes profert.
- §. VI. Temperam. Corp. diversa esse tradit, & discrepantes hæc de re sententias sistit.
- §. VII. Inclinationes animi a corpore multum pendere dicit.
- §. VIII. Temperamenta plurimis ex causis variari probat.
- §. IX. Soli Lunæque nec omnem in illa vim derogat.
- §. X. Plurimarum Regionum mores indicat.
- §. XI. XII. XIII. XIV. Inclinationum particularium causas & indicia ostendit.
- §. XV. Usum Physiognomis insignem asserit.
- §. XVI. XVII. Signa certiora, verba & facta exponit.
- §. XVIII. Prudentiam in applicatione signorum requirit, finem opellæ imponens.

PROOEMIUM.

Quin omnia, quæ in hujus aspectabilis mundi compage, sensibus obveniunt nostris, mentisque aciem feriunt, summi Numinis existentiam, sapientiam atque potentiam arguant maxime, neminem unquam, mente modo sit sana, fugere potest. Singula enim, quæ in hoc μακροκόσμῳ adparent, ob admirandam suam dispositionem, magnificentiam apparatus, multiplicem virtutem & utilitatem animos mortali-
um.

A hum

2
lum percellere, inque jucundissimam sui considerationem, allicere valent. Omnibus a. sublu-
naribus cum hominem ipsum, *μικροκόσμον* a nonnullis appellatum, innumeris prorsus parasangis præstare sciamus, utpote qui anima rationali & corpore organico sit instructus; jure meritoque primariam sibi attentionem vindicat. Ad parvum hunc mundum admirandum, ejusque notitiam, quocunque studio atque opera comparandam, non ejus modo singularis præstantia invitatur; sed emolumentum inde resultans, immo summa necessitas adducit impellitque. Si enim quis vitam justam honestamque colere, & cultam feliciter transigere velit, sobria necesse est, sui accedat notitia, utpote quæ non solum veram Dei cognitionem & cultum; sed & genuinam
nam

3
nam honestatem maxime pro-
moveat; qua neglecta, fœda tan-
tum barbaries, & cyclopici mores,
ubique grassarentur. Atque cum
homo, in aliarum rerum, extra
se positarum, cognitione obti-
nenda, plurimum sit occupa-
tus, non minus justum, quam
necessarium est, ut aliorum
quoque hominum, sese naturali
vinculo contingentium conside-
ratione, sedulam collocet ope-
ram. Tanta enim inde redun-
dat utilitas tamque urgens omni-
no est necessitas, ut sine hac ho-
minum notitia, alter alterius o-
pem & auxilium, sine quo tamen
genus humanum nullo modo
constare posset, ne quidem im-
plorare, multo minus aliorum
benivolentia diutius trui sciret.
Summe necessaria est hæc eadem
imperantibus & civibus, ad fi-
dem, concordiam mutuamque

amorem inter utrosque concipiendum, conceptum servandum, & servatum magis magisque augendum atque alendum; in contractibus pactisque prudenter in eundis; thori socio, quorum una mens animusque sit feliciter eligendo; liberis atque discipulis rite instruendis, & certo vitæ generi admovendis; in veritate occulta sæpe indaganda; in morbis præveniendis & cum successu depellendis, aliisque negotiis recte instituendis & sapienter ob eundis. Verbo, tam late hujus scientiæ studium suos extendit fructus, ut totam vitam singulosque ejus status attingat. Ad quod jam olim sine dubio respexit Menander sic monendo: *γνώθη σεαυτὸν, γνώθη καὶ τὰς ἄλλας*. Alioquin enim plurima præpostere susciperentur, & summa imis maxime confunderentur. Hisce in.

5
commodis & morbis eo facilius
avertendis prudentiores quidam
philosophi medelam, semeioticam
moralem invenerunt, qua ad oc-
cultas aliorum inclinationes, affe-
ctus & mores commode explo-
randos, uti possimus. Quo ju-
cundissimo simul ac utilissimo ar-
gumento allectus, non potui,
quin tantorum virorum vestigi-
is aliqua ratione insisterem, &
divina fretus gratia, operam
qualemcunque, intra paucas pa-
gellas coarctatam, atque levi bra-
chio congestam, in publicam
lucem modeste ederem. Tuam
vero B. & H. Lector singularem
favorem humillime & per offici-
ose exoro, ut quæ in hoc diffi-
cillioris argumenti genere, tenu-
is mea in medium proferre valu-
it Minerva, in meliorem inter-
preteris partem.

Vocabula, quæ in frontispicio Dissertationis apparent, cum ita forte obvia atque pernota sint, ut nullam Lectori pariant molestiam atque difficultatem, ab iisdem prolixiori apparatu enodandis supersedemus. Verbo saltem monuisse suffecerit, unde suas agnoscant natales, & quid præcipue iis jam indicatum velimus. *Prius* origine sua græcum esse, quivis primo statim intuitu videt, modo linguam istam a limine saltim salutarit; nempe compositum ex nomine substantivo *ἄνθρωπος* homo, & *γνῶσις* notitia, a verbo *γινώσκειν* cognoscere; ut idem valeat ac scientia vel notitia de homine. *Posterior* vero a Romana civitate ortum trahens, ex moribus derivatum est; adeoque morale dicitur, quod concernit mores

& iis apte formandis idoneum est. Sumitur vocabulum heic in latiori suo significato, ut non solum actiones & habitus ethicos; sed etiam, inclinationes & propensiones, ad diversas actiones, studia, mores & affectus, sub se comprehendat. Quin monendum etiam, sub hanc nostram considerationem, imprimis non venire istam semejoticæ partem, quam *Theologia* moralis nobis inculcat atque aperit, (a) utpote qui falcem in messem alienam imittere nolimus. Eatantum ad adferre studebimus, quæ recta nobis inculcat ratio, nostramque civilem felicitatem promoveri valeant.

§. II.

(a) hanc operam optime inter alios prestitit Celeberr. Theol. Joh. Fr. Budd. in *Theologia Morali* Part. II. cap. 4. de Semejotica Morali.

Forsan primo intuitu haberi possunt hi nostri conatus vani & temerarii, cum humanam superare industriam videatur, & nullius in potestate situm, cogitationes aliorum, sensa animi & internos motus perlustrare; verum licet cognitionem omnimode certam polliceri non audeamus; nec tamen omnem nos operam oleumque perdidisse ex sequentibus dispalescere arbitramur. Difficultatem præsentis negotii ingenuè profiteamur, ut singulari heic opus sit prudentia & circumspectione. Respectu enim sui ipsius laborat homo inordinato quodam amore & philautiæ vitio, ut sua improbe facta sciens volensque, vel penitus ignorare, vel etiam quibuscunque coloribus adumbrare satagat. Intuitu aliorum varii sæpe dominantur affe-

9
affectus, qui bonitatem personæ
aut rei, diversa sub ratione, vel
nimis quantum exaggerant, vel
plus iusto elevant. Genus enim
humanum circa aliorum vitia ut
plurimum est perspicax, ad sua
vero cœcum. Multi etiam suas
inclinaciones callide occultare,
& prorsus contrarias sæpe men-
tiri norunt, ne propter vitia sua
in pœnam incurrant, vel saltem
apud alios male audiant. A par-
tium igitur studio alieni diversas
inclinaciones & mores diverso-
rum hominum, furtivis colori-
bus demtis, nativo suo habitu
spectandos, ingenue sistamus; eo
usque libere procedendo, quo
recta nos ratio, certa experien-
tia, hisque fundata nos sana du-
cat Philosophia. In quibusdam
vel probabilibus tantum argu-
mentis erimus contenti, ubi certa
atque indubia non suppetunt.

Philosophi saniores in eo fere omnes consentiunt, animalia quæcunque bruta ejusdem speciei, conformiles inclinationes habere, iisdemque affectibus & appetitu duci; ut, si v. g. triginta millia vulpium quis congregaret, unam naturam omnibus inesse cerne-
ret, modumque vite & tenorem parem (b); hominum vero tantam esse dissimilitudinem morum & affectuum quotidiana experientia evincit, ut satis id mirari non possimus. Alii enim tristes & truculenti, alii non nisi hilari, jucundo & affabili semper incedunt vultu; hi voluptatibus dediti; illi perverso laudis & gloriæ studio ducuntur; isti insatiabili opum cupiditate aguntur.

Non-

(b) Ut philosophatur Illustr. Puffend. in opere suo de Jure Nat. & Gent. Lib. I, cap. 2. p. m. 145.

Nonnullos ad litterarum studia, alios ad statum militare, quosdam ad mercaturam, cæteros ad agriculturam, & quæ non alia negotia tractanda, aptos & quasi destinatos experimur. Unde non sine causa cecinit Poëta:

Quot capitum vivunt totidem studiorum

Millia. & alter;

Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Hoc non sine singulari optimi & sapientissimi Numinis factum est providentia; quare prudenter conjicere possumus, causam tantæ varietatis præcipuam esse, ut eo firmiter inter mortales esset societatis vinculum; quum, ut alter alterius ope & industria carere non potest; ita diversorum instar membrorum, diversis usibus destinatorum, eo facilius in unum coalescerent

COR-

corpus, ac mutuam operam & auxilium hoc expeditius præstarent.

§. IV.

HUJUS animorum summæ varietatis originem & causas si inquiramus, facile adparebit, eam, vel ex arctissima unione mentis & corporis, quam maxime resultare. Pro certo enim firmo, ratoque habemus, hominem esse substantiam compositam, ex mente finita & corpore organico, hasque duas partes essentielles esse, quæ ad constitutionem hominis tam necessario requiruntur, ut, qui in *materialistarum* non nisi corpora admittentium (c), vel *Idealistarum* corpora dari negantium (d) descendere

(c) quorum in numero agmina ducunt Bened. Spinoza. Hobbes. in *Leviathan*. Cowardus in libello de *materialitate & mortalitate animæ.* (q) Ho-

dere voluerit castra; is non aliud efficiet, quam summam suam stultitiam delirantemq; animum prodat. Quilibet enim sanus ejusmodi operationes, nullo non tempore, in se animadvertit, quæ diversissimarum substantiarum, *materialis* puta, & *immaterialis*, existentiam necessario evincant; quæ attributa & proprietates cuique proprias, inter se confundere, temerarium omnino esset. Tam arcto autem nexu a summo Numine sunt combinatæ, ut unum quoddam ὁμοεισέπειον constituentes, harmonice & optimo concentu suas edant actiones. Omnes quidem saniores uno quasi ore admittunt, & quotidiana convincuntur experi-

(d) *rum doctrinam Anglus quidam propugnare voluit in tract. De nova veritatis investigatione qua demonstratur non existentia vel impossibilitas mundi externa Lond. 1713.*

perientia, quod detur familiaris-
 sima duarum substantiarū aptissi-
 maque conspiratio; vi cujus mens
 illa, quæ corpori bona vel ma-
 la fuerint statim percensit; &
 vice versa, ubi animus fuerit
 hilaris & jucundus, vel tristis &
 truculentus, alius corporis se-
 quitur status: Modum autem
 hujus (vavissimi commercii, cum
 Philosophi indagare voluerint,
 & certis rationibus definire, in-
 ter se maxime discrepant, ut ex
 Historia animadvertimus litera-
 ria. Tria hic obveniunt prima-
 ria & celebriora systemata. *In-
 fluxus nempe, Causarum Occasiona-
 lium & Harmonie Preestabilite.* Illud
 sine dubio jam a primis tempo-
 ribus admissum, & ab Aristote-
 le adornatum, mutuū vult in-
 ter utramque partem & Physi-
 cum influxum; ut anima in cor-
 pus agat, eademque vicissim e-
 jus

jus influxui obnoxia sit. *Istud*
seqviori tandem ætate excogita-
runt Ludovicus de La Forge & Ni-
colaus Malebranckius (e). Cum e-
nim prius regulis motus quomo-
do conveniret, non viderent,
præsertim cum anima non habe-
at partes extra partes, & nullus
motus sine contactu fiat, occa-
sionem inde nacti sunt docendi,
nec animam nec corpus quid-
quam in se invicem operari; sed
omnem talium actionum reali-
tatem

(e) Dicitur alias hoc systema Car-
tesianum, quasi is primus ejus au-
ctor fuerit; a nonnullis v. qui inter
genuinos ejus Philosophiæ sectatores
haberi volunt, hoc frustra illi impu-
tari contendunt, cum & ipse influ-
xum maxime adstruxisset, ut præ a-
liis hoc vult Ruardus Andela. quod
autem saltem occasionem sic statuendi
ex Cartesii Philosophiæ alii hauserint,
non temere quisquam inficiabit.

tatem a Deo, tanquam causa solitaria & immediata, arcessendam; utpote qui, ad praesentiam causarum secundarum, hunc vel illum effectum, immediate producat: ita, ut homo ipsemet nullas actiones edat; sed actionum suarum tantum sit causa occasionalis; quin & ideis omnes, occasione rerum externarum, a summo Numine, quod tanquam prototypum omnium rerum ideae in se contineat, excitari, vel in Deo, ut ipsorum more loquar, videri. *Hoc* vero in scenam hac nostra aetate prodire iussit ingeniosissimus Philosophus & Baro *Godfr. Guilhelm von Leibnitz*; quod a variis deinde admissum fuit, praesertim ab acutissimo h. t. Philosopho *Christiano Wolfo* illustratum. Cum enim prius istud *influxus* multis laborare incommodis & difficultatibus, &

po-

posterius *Assistentie*, cum saniori Theologia consistere non posse viderent; ut hæc pericula Philosophiæ & Theologiæ imminentia tollerentur, *Harmoniam* quandam *Præstabilitam* induxerunt: per quam quidem constans & perfectissimus, inter corpus & animam, servetur parallelismus; sed cujus respectu nec Deus immediate, sine causarum secundarum operationibus, quidquam agat, nec mutuus animæ & corporis sit influxus; sed utrumque regnum causarum efficientium & finalium, vi a creatore indita, secundum leges harmonice præstabilitas, sine ulla cum altero communicatione, operationes suas exercent. Ut hac ratione corpora agerent, ac si nullæ essent animæ. Hæc vice versa, ac si nulla darentur corpora. Afferunt namque, præsertim in organis sen-

foriis motu, perceptionem sequi illi adæquatam & respondentem in anima, a nullo principio externo determinatam; sed nexu quodam concatenato, ex intima ejus natura depromptam, & summi Numinis omniscientia præstabilitam. Contendunt insuper, ad animæ quoque appetitum, optatos in corpore motus, certo ordine & gradu, vi illi indita, subsequi, quemadmodum id ulterius, duobus horologiis parieti appensis, & pari motu agitatis, illustratum eunt. Tantos componere fluctus, ac sententiarum divortia sistere, nec argumentum præsens requirit, nec etiam in facultate mea juvenili positum est. Sufficiat, verbo duntaxat indicasse, præsentem nostram tractationem, cum omnibus tribus recensitis, optime posse constare.

§. V.

His ita prælibatis, diversissimarum inclinationum causas inqvirentibus, ad utramque compositi partem, respiciendum esse arbitramur. Licet enim inclinationes ipsas in anima radicaliter fundari concedamus, cum, ut Poëta loquitur:

Ignæus est illis vigor & cœlestis origo;

tamen, certam ejus determinationem a corpore pendere, omnino persuasum habemus. Cumque menti, tam intelligere, quam velle, a communi Philosophorum schola tribuatur, & tam clarum sit, ut nauseam forte lectoribus moverem, si in hoc demonstrando operose versarer: utriusque etiam facultatis indolem brevibus explicare conabimur. *Intellectus* præcipue tribus instructus est facultatibus; *memoria*, qua i-

deas quascunque recipere, retinere, & earundem reminisci potest; *ingenio* seu vi, qua variarum notionum & idearum similitudines animadvertit, & possibiles earundem invenit combinationes; *judicio* seu facultate discernendi, de vera rerum existentium convenientia & discrimine; de hoc tantum sollicita, quid cuique illarum sit jure tribuendum, vel non. Pro harum facultatum varia existendi ratione, ac diversa earundem combinatione, alia intellectus natura enascitur. Quidam enim *judicio*, nonnulli *ingenio*, alii *memoria* plurimum valent. Nec omnino desunt, qui praediti sint facultatibus istis in eodem vivacitatis gradu, licet in aliis alio modo dispositae inveniantur. Hinc factum, quod a Philosophis in varias classes ingenia hominum divisa fuisse animad-

nimadvertamus: in magna & par-
 va; acuta & hebetia; ordinaria &
 extraordinaria; liberalia & servilia;
 vivida & languida; divina, heroica
 & bruta &c. Quidam, hominum
 ingenia cum metallis comparan-
 tes ea distinxere: in plumbea, fer-
 rea, vitrea, argentea, aurea & e
 variis metallis mixta. Hinc alii
 mortalium ad Linguarum & Hi-
 storiarum studia, quidam ad E-
 loquentiam & Poëtin, nonnulli
 ad res sublimiores & profundas,
 tam Theologicas, quam Philoso-
 phicas, promptum aptumque ha-
 bent animum. Quædam ingenia
 ab his studiis averfa, tamen in
 aliis negotiis administrandis va-
 lere novimus e. g. si statui mili-
 tari, mercaturæ & artibus ma-
 nuariis se consecraverint. Quo-
 rum intuitu, probis parentibus &
 informatoribus accurate atten-
 dendum est ad cujusque ingenii
 apti-

aptitudinem, ne invita Minerva ea suscipere cogantur, quorum ne minimum fere fractum olim persentiscere possint. Inter doctes ingeniorum iudicium primas meretur partes; quare studiis maxime applicandi sunt, qui hoc bono gaudent, cum non deceat ingenuum Philotophum, quævis Magistri sui verba, ut oracula ceu ex tripode dicta, assumere, & ex præiudicio auctoritatis, quæcunq; dogmata ut infallibilia venerari; sed in eorum veritate inquirenda, ipsius rei cum formatis conceptibus convenientia vel disconvenientia observanda, unice sollicitus esse debeat. Et, qui jam in pueritia, certis se devovent studiis, vel fustibus ac verberibus ad ea coguntur, ad quæ animum non habent dispositum, nec mirum, si ad nullam maturitatem pervenire unquam possint; sed suam
 stul.

stultitiam, ignorantiam ac demen-
tiam prodant, & monstrosos in-
geniorum fetus in lucem prodi-
re jubeant. Voluntatis, alterius
animæ facultatis, nec minorem
observamus differentiam, ejusque
intuitu mores plurimum variari.
Illa enim est, quæ alia appetat,
idque sub ratione boni, alia sub
ratione mali aversetur. Maxi-
me depravatam esse scimus vo-
luntatem, ut omnes & singuli
inordinato sui amore & philautia
prava ducantur, quamque in tria
præcipua semet diffundere vitia,
non ex sacris modo litteris (f);
Sed vel ipsa quoque ex ratione,
ut plurimum edocemur (g). Si-
cut

(f) 1. Job. II. 16. conf. Budd. Th.
Moral. part. 1. cap. I. sect. IV. (g)
Ipse Aristoteles triplex ejusmodi ho-
minum genus admisisse constat: ἀπο-
λαυστικόν, quod voluptates sectetur, πο-
λιτικόν, quod honores adspiret, & γεν-

cut enim omnia, quæ appetuntur, sint res vel *jucunde*, vel *utiles*, vel *bonestæ*; ita *ille* voluptatem, *iste* avaritiam, *hæ* provocant ambitionem. Atque ad hæc tria cardinalia quæcunq; alia facile reduci possunt vitia, eorumque saltem sunt modificationes. Sic alii summo gradu sunt avari, minusque de ceteris participant vitiis. Apud quosdam duo vitia regnare videntur; nempe voluptas & avaritia; avaritia & ambitio, & sic porro; ut tamen tertium non ita facile animadvertatur. In quibusdam tria conjuncta esse possunt, & pari passu ambulare. Atq; pro hac diversa voluntatis inclinatione, ad singulares motus, affectus & mores, quisque propensissimus habetur. Quæ constitutio voluntatis, non solum pro

diver-
μνησιν, quod divitias ambiat, conf.
Budd., Theol., moral. loc. cit.

diversa vitiorum cardinalium ratione; sed etiam ex pluribus aliis circumstantiis, quas in sequentibus adferemus, variare potest.

§. VI.

Quod attinet alteram hominis partem, corpus nimirum, dantur & in illo infinitæ prorsus varietates, quæ *temperamenta* nuncupari sueverunt. Historiam si consulamus litterariam, facile animadvertemus, quod *Hippocrates* primus fuerit, qui doctrinam temperamentorum edere allaboraverit, quam postea emendavit *Aristoteles*, *Galenus* vero quam maxime illustravit. Et præcipue quatuor ab eis numerantur temperamentorum genera, ex primis qualitatibus: *calido*, *frigido*, *siccò* & *humido* conflata. Sic in sensu composito, *humidum* & *calidum* sanguineo; *humidum* & *frigidum* Phlegmatico; *calidum* & *siccum*

siccum Melancholico respondent. Hinc etiam, pro varia harum qualitatum mixtura, divisio orta est, inter temperamentum ad *pondus*, & temperamentum ad *justitiam* (*b*). vel, quod eodem recidit, inter temperamentum *equale*, quod Arithmeticae, & *inequale*, quod Geometricae est proportionis. Alii ista temperamenta ex totidem humoribus, *sanguine* proprie sic dicto, *pituita*, *flava* & *atra bile* derivarunt. Alii eundem numerum admittunt, eaque deducenda volunt ex elementis, quæ cum omnibus corporibus communia sint: ut *aër* sanguineo, cholericò *ignis*, Melancholico *terra*, Phlegmatico *aqua* respondeat. Nonnulli, pro adstruendo quaternario temperamentorum numero, hanc rationem

(*b*) *conf. Job. Melck. Verdries in Natur. scient. introductione part. spec. cap. II. p. m. 287.*

nem ingrediuntur: dicunt obser-
vatas esse in sanguine quatuor
diversarum conditionum parti-
culas; materiam nempe *aquosam*;
partes *inflamabiles, oleosas & sulphu-
reas*; materiam *salis*; & particu-
las *terrestres*. Sic, ubi aquosa ma-
teria prævalet, & quorum san-
guis multa crudorum & seroso-
rum humorum copia abundat,
fibræ sunt laxæ, vasa multa, sed
exilia, & in carne latentia, Phleg-
matici dicuntur. Salia si præ-
ponderent, quæ massam sangvi-
neam partibus tenuioribus & vo-
latilibus implent celeremque red-
dunt, vasa etiam licet non lata
& ampla, copiosa tamen & fa-
cile permeabilia fuerint; fibræ
mediocriter intensæ & ad motum
habiles, inde temperamentum
sanguineum existit. Ubi sanguis
particulis sulphureis, oleosis &
ad motum excitandum continu-
an

andumque pronis scatet, fibræ firmiores & maxime elasticæ, ad citatiores vibrationes satis dispositæ inveniuntur, id cholericæ naturam absolvit. Quorum autem succi abundant multis fixis, terrestribus, spissis, acidis, minusque mobilibus particulis; vasa etiam habent ampla satis, sed minus intensa, fibrasque duras, rigidas, adstrictas & ad motum ineptas, hi in Melancholicorum classem referuntur. Non illos magnopere curamus, qui Astrorum influxui nimium quantum adscribentes, ad numerum septenarium primariorum planetarum, totidem fere excogitarunt temperamenta: ut *Saturninum* pure Melancholico; *Martiale* cholericico; *Venericum* sanguineo, *Lunare* Phlegmatico respondeant; *Joviale* vero & *Solare* participant cholericici atq; sanguinei

nacu.

naturam; *Mercuriale* omnibus
 temperamentis applicari possit.
 Nostra instituti ratio non permit-
 tit, discrepantiam in singulis his-
 ce sententiis obvenientem exa-
 minare. Nec tantum periculi
 subesse videtur, quod dissuadeat,
 quo minus unicuique liberum,
 hac in re, concedi possit iudicium,
 si modo proba accesserit expli-
 catio. Consentunt recentiores
 plurimi cum veteribus in eo,
 quod quatuor temperamenta, tan-
 quam summa genera, constitu-
 ant, ad quæ omnes & singulæ
 variantes corporis constitutio-
 nes referri queant. Hoc insu-
 per, ad monitum præstantissi-
 morum Philosophorum, obser-
 vamus, quod, in certis tempe-
 ramentis designandis, non solum
 ad partes fluidas, sanguinem &
 alios humores respiciendum sit;
 sed etiam ad partes firmas & soli-
 das,

das, vasa, fibras, arterias, venas, nervos, lymphæ ductum, musculos, fluida recipientes, continētes, & ad certos motus disponentes.

§. VII.

Intima conviēti sumus consciētia, & quotidiana experientia certi, tam arctum & firmum esse inter animam ac corpus vinculum, commercium atq; concentum, ut ad certos hujus motus, certæ etiam ejus cogitationes consequantur, & certos animæ appetitus, illis respondentēs corporis comitentur motus. Hinc sumus adducti, ut vetustissimum *Galenī* dogma, quo, *mores animi, temperamentum corporis sequi, perhibentur*, adoptatum, pro instituti ratione aliquatenus illustratum iremus. Minime contendere volumus, temperamenta prorsus necessario & inevitabili

mo-

modo impellere, urgere & cogere animam, ejusque operationes determinare, cum ei, ob summam suam libertatem, nulla coactio externa tribui possit; bene tamen inclinationes inducere, vel earum occasiones haberi possunt; utpote cum *temperamenta*, ad canonem Philosophorum, *non necessitent, sed inclinent.* Pro varia namque dispositione partium corporis, fluidarum & solidarum, aliæ atque aliæ inclinationes in mente, non possunt non exoriri; ita ut, ubi ordinata est cerebri constitutio, nervorum, musculorum, fibrarum, venarumque intensio & robur moderata, liquorumque vario modo mixtorum optima temperies, ut placido ac æqvabili profluant fluxu, non possit non mens officia sua rite & statu quieto absolvere, ideas promte recipere, re-

præ.

præsentationes nullo negotio sibi
 sistere, & judicia optime forma-
 re. Corpore vero se aliter ha-
 bente, anima non nisi ægre sua
 explebit munia. Id jam olim a-
 gnovit ipse *Seneca*: ubi, hæc in-
 quit, *quæ vides ossa circumvoluta*
nervis, & obductam cutem, vultum-
que & ministras manus, & cætera
quibus involuti sumus, vincula ani-
morum tenebraque sunt. Obruitur
his animus, offuscatur, insicitur, ar-
cetur a veris & suis, in falsa con-
jectus. Omne illi cum hac grande
certamen est (i). Animadvertente-
 runt philosophi, quod *Sanguineo*
 temperamento competat animi
 lætitia, vigor, promptitudo, curi-
 ositas, sed inconstans remissaque,
 laborum graviorum aversatio,
 rerum jucundarum desiderium
 aucupiumque; & ut paucis di-
 cam

(i) *De consolat. ad Marc. cap.*
XXIV. conf. Sapient. cap. IX. v. 15.

tabiles, prompti, celeres, huma-
 ni & moribus quibuscumque concin-
 nis instructi esse debeant. *Phleg-*
matici maxime torporem desidi-
 am & somnum amant atque
 lectantur. Ingenio sunt lentī,
 iudicio languido, & sensibus ob-
 tūsis; veritatibus proprio Marte
 indagandis inhabiles, aliorum
 vero sententiis admittendis faci-
 les. Sordidum & abjectum pro-
 dunt animum, non solum in eo,
 quod conditiones quascunque
 viles & inhonestas sæpe affectent,
 sed etiam nihil quidquam curent,
 siue in bonæ siue malæ existi-
 mationis notam incurrant. Gu-
 læ & ventri sunt dediti. Hoc
 saltem aliquam virtutis speciem
 apud illos gerit, quod pacificam
 ament vitam, aliisque potius de
 suo iure cedere, & injurias pa-
 tienter ferre, quam aliqua rati-
 one molestias aut labores sibi
 crea-

creare velint. Dum vero in iram tandem erumpunt, tarditatem vindictæ gravitate compensant.

§. VIII.

HÆc temperamentorum genera non esse prorsus invariabilia & fixa, quin posse a causis & occasionibus, tam naturalibus, quam moralibus, immane quantum vel augeri ac incitari, vel mutari & alterari, idque vel in perpetuum vel ad tempus, indubia rerum nos docet magistra. Sic habenda est soli ratio, quoad ejus fertilitatem, quæ ubi spontanea fuerit, nec multis laboribus provocanda, incolas reddit molles, voluptuosos, ignavos atque superbos. Unde Cicero: *ex hac inquit, copia & omnium rerum affluentia primum illa nata sunt; arrogantia, que in majoribus nostris alicerum Capue consulem postulavit: deinde ea luxuries, que ipsum Anni-*

lem, armis etiam tum invictum, voluptate vicit (k). Neque exiguum habet momentum regionum situs, five ad borealem vel australem præsertim plagam spectent, & qualis sit in illis aëris constitutio. Cum enim sine respiratione, nemo mortalium vivere possit, hinc etiam necesse est, ut plurimam aëris copiam sibi attrahant; qui prout hoc vel illo vento fuerit agitur, his vel istis particulis refertus, crassus vel tenuis, calidus vel frigidus, diverso quoque modo in corpora agit. Ventus borealis, ut siccus est, sic etiam superfluos humores exsiccat, atq; reddit mentis & corporis operationes expeditas. Humido vero ac turbido austrino vento spirante, corpus humanum languescit, & capitis dolor excitatur. Ita observavit *Libertus*

Fro-

(k) Cicero contra Rullum

Fromondus (1) quod insularum
Flandricarum incolæ, austrino
spirante, manifeste morosissimi
ambulent, pueri tristes & lugu-
bres desideant domi, nec sole-
mnes amplius eorum lusus cæ-
tusque appareant. Quod latis in-
geniose expressit *Virgilius*. (m)

*Haud equidem credo quia sit divi-
nitus illis*

*Ingenium, aut rerum fato pru-
dentia major.*

*Verum ubi tempestas & cœli mobi-
lis humor*

*Mutavere vias, & Jupiter humi-
dus austris*

*Densat, erant que rara modo &
quæ densa relaxat:*

Vertuntur species animarum, . . .

*Experiantur itinera facientes ad
cali-*

(1) *Meteor. Lib. IV. cap. VIII. art.
II. conf. Verdries de Æquilib. Ment.
& Corp. (m) Virg. Georgicor. Lib. I.
v. 416.*

calidas oras, quod odoratus ex
 citreorum locis afflatus, qui val-
 de contrarius est putredini, sic
 aërem mirum in modum perfici-
 at, ut homines ibi degentes
 plurimum recreentur, morboque
 laborantes haud raro valetudini
 restituantur. Et quis nescit? quod
 mortales aliter, in puro aëre,
 quam nubiloso & impuro sint
 constituti.

Horatius hominem
 quendam stupidi ingenii descri-
 pturus eum ex Bœotia oriundum
 fingit, utpote qui a moratori-
 bus simplicissimi habebantur,
 causamque hujus rei subjicit,
 quod in crasso nati essent aëre:
 Boeotum in crasso jurares aëre in-
 natum (n).

Nec tua prorsus caret utilitate
 attendere, an homines ad loca
 paludosa, fluvios, mare; vel et-
 iam in regionibus montosis, lo-
 cis.

(n) *Horat. Lib. 45. cap. 23.*

cisqve excelsis habitent, quorum
singulorum peculiare effectus
exponere nobis non vacat, sed
earum amœnitatum cupidos ad
Physicos remittimus.

§. IX.

L Uminibus istis magnis, Soli
Lunæqve, omnem virtutem
& operationes in corpora huma-
na derogare nemo potest, nisi
qui veritatem ipsam infringere
& apertis oculis cæcutire velit.
Job. Melch. Perdris refert in suo
tract. de *Æquil. M. & C.* quod
A. 1687. mense Febr. cœlo qui-
dem sereno, sed rubente sole,
quidam, sine manifesta ulla caus-
sa, sanguinis profluvium passi
occubuerint, alii vero diarrhœ-
is, dolore & pruritu artuum,
rheumatismis, lipothymis, hæ-
morrhagiis & similibus morbis
vexati fuerint, donec iterum in
priorem statum serenum iucun-
dam

dumq; mutabatur. Et nonne in calidioribus locis, ubi Sol majorem suam virtutem exercere potest, ad venerem multo proniores sunt cæteris gentibus Septentrionalibus. Lunæ vim testatur vel ipsum *Verulamii* exemplum, qui ea deficiente atq; ecclipsin passa, repentino animi deliquio correptus fuit; idq; factum etiam, ubi nullam defectionis lunaris præviam habuit notitiam. Quam primum autem luminis priori restituta fuit, statim retocillatus est, & convaluit. (o)

Cl. *Robaut* testatur se plurimorum annorum experimentis institutis observasse, quod pro diverso tempore mutationis lunaris, magis minusq; medullæ in

ani-

(o) ut fere ipsissima verba in auctoris illius vita, operi majori præmissa, ad finem annotata legi possunt.

animalium ossibus fuerit inventum. Ut jam rusticorum observationes mittam, qui certis temporibus lingua abscindunt, si utilitatem ex his consequi velint. Astrologiæ vero judiciariæ, generaliacorum, & similibus aliorum nugas ac impias conjecturas (p) merito explosas volumus. Horum vanitatem jam olim ipsi gentiles animadvertere, ut vel ex Ciceroe constat: *Quid plura?* inquit, *quotidie refelluntur Chaldaei, quam multa ego Pompejo, quam multa Crasso, quam multa huic ipsi Cæ-*

sari

(p) *fuere nonnulli eo impietatis progressi, ut rationem diversitatum religionis e stellis deducere voluerint; Judaicam ex Jovis cum Saturno; Chaldaicam - Persicam ex Jovis & Martis; Romanam Jovis cum Venere, Christianam Jovis & Mercurii conjunctionibus. conf. Fabricii B. L. lib. cap. 15.*

sari a Chaldeis dicta memini, neminem eorum nisi senectute, nisi domi, nisi cum claritate esse mirituum: ut mihi permirum v. d. atur, quemquam exstare, qui etiamnum credat iis, quorum predicta quotidie videat re & eventu refelli (q) Quin ipse Mich. Nostradamus astrologus summus cum Mr. Jodelle arguta illusione disticon hocce

*N.stra damus cum falsa damus,
nam fallere nostrum est,
Et cum falsa damus, nil nisi no.
stra damus.*

in ipsius nomen composuisset, suæ scientiæ vanitatis intime convictus, haud improbe professus est, istud potius epitaphio suo inscribi & potuisse & debuisse (r).

§. X.

Ex his forte generalioribus causis (s) Philosophi plurimi, quarum

(q) Cicero Lib. II. de divinatione.

(r) Conf. Joh. G. Walchii Lexicon

rumcunq; regionum mores & inclinationes communes, explicare voluerunt. Aliæ enim gentes sunt iracundæ, aliæ superbæ, aliæ audaces, timidæ aliæ, & in venerem faciles; & hæret, ut verbis *Barclaji* aliquantum immutatis utar, quædam inconcussa vis pro conditione terrarum, quibus nunci contigerit, ut singulis re

gi-

Philos. sub titulo Astrologia. (s) Religionem quoque ipsissimam morum causam & fontem esse, ut pro ejus diversitate gentes plurimam variant, non est dubitandum. Sic ad questum Judaica, ad secuti gloriam Muhamedena, ad voluptates vel amplectendas vel fingendas Pagana, sola Christiana religio, ad veram virtutem & pietatem, si a sectis abstrahatur, ducit atque invitat. Ut verba sonant in libro, qui inscribitur. Principia Philosophiæ Moralis secundum Principia Thomasiانا p.m. 424.

gionibus spiritus quasi proprius sit, qui nascentibus hominibus patriæ habitum & cupiditates statim ingeneret. Ut illic natura levis levitas populos agat, turbidisque incerta consiliis; illic pingues gravesque animi tristi superbia, tanquam specie arcanae scientiæ, ferociant: hi sitim non tolerant, alii in mutationem, nec provisa consilia, temporariis ingenii incumbant apud cæteros placari non possit ultionis ingenium: in quibusdam simplex fides, in aliis acumen animorum, in pluribus fortitudo; nec ullum dixerim a natura tam conditis moribus esse instructum, in quo non aliquid desideres, velut ultimam artificis manum. Et cum nihil utilius sit, quam notitiam quoque aliarum gentium habere, ut sciamus, quid a quaque expectandum sit vel timendum, paucis etiam hanc operam

ad

ad aliorū, doctrinæ, prudentiæ & experientiæ laude ac gloria inclitorum virorum ductum absolvemus: spe certissima freti, nullius sapientis indignationem vel odium inde nobis excitatum iri; cum nullus unquam hominum sit, qui non suos patiatur manes; & neminem deceat tam superstiosum amatorem sui ortus esse, cui grave sit, in recensione patriæ suæ, etiam vitia nominari. De aliis mundi partibus non multum erimus solliciti; cum paginarum angustia id etiam prohibere videantur: verbo saltem indicasse sufficiat: *Asianos* molles, timidos, imbelles, inflatos & nimium ambitiosos, sed juxta ingeniosos haberi. *Africani* æstimantur libidinosi, astuti & perfidi. *Americani* sunt inculti, barbari & decorum haud observantes. De omnibus tamen iis extimamus

nius dicendum, quod olim *Hippocrates* de *Asiaticis*; invenies *Asianos* ipsos inter se differentes plurimum, generosiores alios, alios degeneres. *Quartæ mundi partis*. quam nos incolimus, quæque *Europæ* nomine insignitur, aliquanto pleniorum morum descriptionem dare conabimur, præsertim ubi cum ejus incolis maxime conversari & agere necesse habemus. Sic *Hispani* ad gloriæ cupiditatem & nimiam sui æstimationem propendent (t). Reconditæ illis

men-

(t) hujus summæ eorum ambitionis exemplum unum vel alterum ex *Barclajo* adduxisse non pigebit. Inter alia sutor ejus gentis egenus, fati jam instantibus, defectaque licet voce, hoc tamen monitum filio suo præsentis dedit: memineras in majestatem assurgere familia tua dignam. Immo mulier, vix centonibus tecta, ac tribus liberis mendica-

mentes & ad lenta consilia idoneæ. Iudicii quidem apud eos profunditas magna, sed quam, metu summæ inquisitionis, plurimum ostendere non audent. Ad militaria officia inhabiles non sunt: a voluptatibus haud abhorrent. Galli leves, inconstantes, celeres, impetuosî, varietatum & novitatum nimii amatores sunt; unde qui modulos vestium anxie & tenaciter sectatur, dicitur *a la mode nouvelle Françoise* *ve-*
bulis circumdata, cum nobili cuidam
Gallo obviam veniret, & is miseri-
cordia motus, unum ex liberis istis
sibi ad pedisequum tradi vellet, quo
femine onus ex parte levaretur, hoc
illi superbum dedit responsum: Sati-
us illi, si fata tulerint, inedia
extingui, quam ad servitutum,
sub externo præcipue domino, e-
gregiis hominibus indignam ac-
cedere.

vere. In bello gerendo non infelices, præsertim in munimentorum oppugnationibus, cum architecturæ militaris sint peritissimi. Gens ingenii dotibus maxime pollens, potius ad res jucundas, quam solidas & graves tractandas idonea. In conversationibus alacres, humani & jucundi: salaces, & ad res quascunque voluptuosas proni sunt. Insulæ *Britannica* habent incolas graves, constantes nimiosq; suæ gentis ostentatores; iræ sunt tenacissimi, vindictæ cupidi, mari gerendo bello aptissimi, studiorum, præsertim *Matheleos* & *Philosophiæ Naturalis* cultores felicissimi. *Belgæ* maxime incliti sunt ob mercaturam & commercia, quæ cum plurimis gentibus habent. De cæteris libertatis æmuli præ aliis reperiuntur. *Itali* sunt crudeles, subdoli, rebus ju-

jucundis & voluptati intervientibus dediti, utpote musicæ, artis pictoriæ, sculptoriæ &c. In humanioribus studiis felices sunt. Nec forte scientiis quibuscunque solidioribus inepta essent eorum ingenia, si modo a Papali superstitione non impederentur; in cæteris effeminatum habere eos animum, omnes testantur. *Germani* facile irascuntur, aliisque antecellere cupiunt. Promissis & pactis stare quantum poris est, semper volunt; ut inde dici soleat *Germana fides*, quæ candida & simplex sit. Nec omnes averfantur voluptates, licet aliis vicinis gentibus hujus rei causam tribuant, Fortissimos eos in bello novimus. Tam judicii quam ingenii acumine clari sunt. *P. loni* habentur feroces, graves, laborum patientes, tumidi, gulæ dediti & voraces, in bello audaces. *Dani* in artibus

D

ad-

addiscendis felices, armisque tractandis nec inhabiles sunt. *Muscovitica* gens olim barbara & inculta fere fuit, sed incomparabilis *PETRI* cura excoli cœpta, ad mores humaniores etiamnum contendit. Paucis etiam *Svecorum* mores indicemus: Gens est constans, gravis, candida & fida, nec non honoris cupida. Sunt erga alios benigni & liberales, laboriosi, molestiisque devorandis apti. A voluptatis vitio nec omnino immunes inveniuntur. Fortitudo eorum bellica ne ab invidia quidem reticere, nedum negari potest. De doctrinæ gloria cum aliis contendere possunt. Et mirari subit fuisse nonnullos, qui septentrionalibus omnibus populis, inque iis etiam *Sveciæ* incolis omnem ingenii felicitatem derogare voluerint. Licet enim tempore bellorū,

qui

quibus multum infestatum fuit hoc regnum, ingenia sæpe feliciora artes & studia reliquerint, ac ad arma capeffenda se converterint; quippe

Regis ad exemplum totus componitur orbis:

nec tamen defuerunt, qui domi remanentes tum quoque studia impense coluerint. Pacis autem tempore, copiosiori numero, & homines eruditi, & monumenta doctrinæ prodierunt.

§. XI.

Quin immo unicuique etiam mortalium sui peculiare mores, affectus & ingenia sunt; cujus varietatis causæ & indicia, tam *naturalia*, quam *moralia* obveniunt. Ipsi *atati* multum tribuendum esse, vel ex *Horatio* de arte Poëtica discimus:

Atatis cujusque notandi sunt tibi mores

Quod insuper non solum in ipsa experientia fundatur, sed vel maxime rationi conveniens est: scilicet, cum id jam evictum sit, quod etiam anima se accommodet ad statum corporis: pro varia constitutione & aptitudine partium solidarum, nervorum, cerebri & qualitate sanguinis, non possunt non ipsæ inclinationes plurimum variare. De certo ætatum numero determinando non erimus solliciti, cum a quaternario communiter recepto, nulla nos recedere cogat necessitas. In pueritia primæ animæ vires, antea quasi sopitæ prorumpere videmus. Fibræ enim tum majorem accipiunt soliditatem; sanguis fluxilis & ob tenuitatem suam valde mobilis est. Hinc pueri sunt maxime inconstantes, ala-

alacres, tractabiles & jucundis tantum rebus intenti, *Adolescentia*, ut corporis structuram habet firmiorem, & sanguinem a superfluo humore magis purgatum; Sic eo in statu actiones suas melius exercere potest anima. Ingenio pollent adolescentes, & ad scientias, præsertim demonstrativas habiles putantur. In negotiis suis prompti, moræ impatientes, pleni fiducia, jactatores, æmulatores, incauti & imprudentes, venerisque insuper stimulis agitantur. Contrarias a. prorsus inclinationes & mores in senibus deprehendimus. Corpus enim illorum exsiccum; fibræ, ob minorem suam elasticitatem, ad motus parum habiles deprehenduntur. Sanguinis tardus est fluxus ob summam spissitudinem; unde memoriæ & phantasiæ eorum vis debilis est, iidem constantes, imò pertinaces in proposito, labori-

laboriosi, contentiosi, suspicaces, morosi, anxii, timidi, circumspiceti, queruli, obtrectatores & invidi habentur. Quin avaritiæ vicio plurimum laborant, utpote quod non morbis vel senectute debilitetur, sicut cum aliis sæpe fieri solet; sed potius alas & vires inde accipiat, ut non satis cum *Cicerone* mirari quis possit, quod, quo minus via superfit, eo plus vitii requiratur (x). Virilis ætas medium quasi locum tenet. Fibris gaudet solidis, perfectis & ad vibrationes durabilibus ac expeditis.

(x) *Ex historia Romana exemplum avaritiæ maximum occurrit in Mario, qui læt et teneret, ut cum Plutarcho loquitur, opes pluribus suffecturas regibus, tamen anno ætatis 80 morbi vicinus has querulas edidit voces: Se vitam præmatura morte in summa paupertate finituum.*

tis. Sanguis est temperatus, atque a defervescente liberatus æstu, ut placidus obtineat motus. Cerebri etiam temperies moderata; unde iudicii vis maxime apud eos viget, ut sub forma Jani bifrontis, virtutes & vitia, præterita & futura perspicere possint, animamque sic suam prudenter componere. In agendo constantes, firmi & prudentes sunt; quare hæc ætas a Moralibus perfectissima audit. Morum hanc cum ætate varietatem optime expressit *Lucretius*:

- - pariter cum corpore & una
Crescere sentimus, pariterque senescere mentem.

Nam velut infirmo pueri teneroque
vagentur

Corpore: sic animi sequitur sententia tenuis.

Inde ubi robustis adolevit viribus
ætas

Con-

*Consilium quoque majus & aucti-
or est animi vis.*

*Post ubi jam validis quassatum vi-
ribus ævi*

*Corpus, & obtusis ceciderunt viri-
bus artus:*

*Claudicat ingenium, delirat lin-
guaque mensque*

*Omnia deficiunt, atque uno tempo-
re defunt.*

§. XII.

Videndum etiam est, quibus
ex Parentibus quis originem
trahat. Quemadmodum enim
furculorum ramorumque ad in-
star liberi ex suis parentibus de-
scendunt; ita, quam sapissime pa-
rentum mores in liberos propa-
gari, quotidiana edocemur ex-
perientia. Immo possemus, si e re
esset, plurimis exemplis id proba-
re; sed ne in meridiana & clara
luce lumina accendisse videa-
mur, unicum duntaxat prodire
jube-

jubemus. Cum *Domitium* patrem amici ejus aliquando adirent, gratulaturi ei & conjugi ejus *Agrippine* recens natum filium *Neronem*, nulla inde lætitia motus, gratiarum loco hoc illis responsum dedit: ἀδύρ' εἶναι ἕσθι, ἀνδρα τινὰ ἀγαθόν ἐκ τῆ ἐμῆς καὶ ταύτης γενέσθιναι (γ). Et cum ipsius matris imaginationi tam multum sit tribuendum, ut ob peculiare ejus animi motus, perturbationes & casus insolitos, etiam foetus læpissime fuerit notatus; nec mirum, si iisdem cupiditatibus, inclinationibus & moribus imbutos sæpe videamus. Refert Cl. *Verdries* quædam exempla, ac inter alia de feminis duabus, quæ, cum appetitum certorum ciborum satiare

(γ) quemadmodum ex *Xiphilino* sonant verba a *Fabr. Soran* in *Lex. sub Tit. Nero adducta*. Conf. *Svet. Tranq. Cap. VI. de vita Neronis*,

tiare illis non liceret, liberos genuerint linguæ promptitudine & motu libero destitutos; qui tamen postea curati fuerint, ubi cibamenti iis vescerentur, quæ ipsum provocarunt morbum. Hinc maxime derivandum videretur quod plurimi infantes ad ebrietatem, iram & similia plura vitia propendeant; quia parentes eorum in ipso veneris usu & exercitio, vel mater ipsa tempore conceptionis his indulerint vitiis. Quare prudenter apud *Græcos* lege cautum fuit, ne vino & mero nimio obruti veneri se darent. Exinde *Diogenes* adolescentem stupidum ac profus desipientem mero adspiciens: *adulescentule*, inquit, *remulenta satus es patre*. Quid? nonne id ipsa testatur experientia, quod *Horatius* olim hunc in modum cecinit:

Fortes creantur fortibus; & bonis
Est

*Est in Juvencis, est in equis patrum
Virtus; nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam,*

Huc pertinet Syeticum etiam proverbium: *Opplet faller inte långt ifrån trädet*. Immo Chr. Wolfus (z), testatur de *Sinensibus*, quod apud eos mulieres prægnantes, objecta adspicere turpia, voces lascivas audire, aut ipsæmet edere, minime audeant; sed quod vesperi musicæ tantum jucunditate, & honestis gratisque vacare relationibus debeant, ut infans ingenio præstans nascatur. Sic quoque *Sexus* attendenda est differentia. Communiter enim feminae inconstantia, mollitiei, nec non æmulationis vanæ arguuntur. Unde *Kirgilius*:

*Eja, age, rumpe moras varium &
mutabile semper,*

Femi-

(z) *Wolf. in orat. de Sapient. Sinar. Confus. p. m. 54. 55.*

Nec sine summa ignominia & convitio etiam olim viri dicti fuere feminae, sicut videre possumus, ex verbis *Cliti*, in oratione ad *Alexandrum Magnum*; *Verum est, ut opinor, quod avunculum Tuum in Italia dixisse constat: ipsum in viros incidisse, Te in feminas (a)*. Virorum autem animus magis constans, gravis, fortis & temperatus habetur. *Esculentorum*, cibi potusque maximam esse virtutem inclinationibus varie temperandis, nullus unquam negabit. Parabili victu latrantem satiantes ventrem sunt animosi, robusti, laborum ac molestiarum patientes; qui vero delicatis ferculis se fovent, libidinosi, & voluptatibus dediti corporis laborant infirmitatibus. Observatum etiam est

(a) *Curt. Lib. VIII. 1. 37. conf. lib. VI. 11. 3.*

est a Medicis, quod certa ciborum genera voluptuosos, crudelēs, torpore & hebetudine infestatos homines reddant; unde neque dubitandum, quin plurima vitia, jam pueri una cum lacte hauriant. *Tiberius Nero*, qui tanto bibendi studio flagrauit, ut contumeliose *Biberius Nero* fuerit dictus, fertur hoc vitium a multibiba sua imbibisse altrice. Testantur Historiæ de immani *Caligulae* crudelitate, atque horrenda ferocitate, qui non solum multorum sanguinem temere effuderit, sed tandem etiam omnium civium cervices in unum adaptatas voverit, ut unico ictu universos percuteret; cujus immanitatis causa perhibetur, quod scelestissima ejus nutrix illi lactanti præbuerit mammas sanguine illitas (c).

§. XIII.

(c) *Certorum animalium, fera-*

§. XIII.

Attendendum quoque ad cu-
 jusque fortunam, siue fuerit
 prospera quæ ad ambitionem, glo-
 riæ studium, voluptatem, auda-
 ciam, temeritatem, aliorumque
 con-
 rum præsertim, carnem & sanguinem
 homini non salutarem esse, Physici &
 Medici experientissimi observarunt.
 Nec alia fuit ratio, cur Pythagorei a
 carniū esu se abstinuerint, quam ut
 talium animalium feros affectus &
 mores, simul cum nutrimento, non
 haurirent. Idcirco ea elegerunt
 cibamenta, quæ succos magis tem-
 peratos redderent, nec animæ ever-
 terent tranquillitatem. Licet etiam
 nos Christiani ab omni ceremoniarum
 nube liberi simus, nobisque liceat
 sanguinem, carnem, adipem nec nos
 alia quæcunque ciborum genera consu-
 mere; videndum tamen est, ne, li-
 bertatis abusu, cupiditates pravas &
 illicitas temere provocemus.

contemptum sæpe allicit: vel *ad-*
versa, quæ mortales reddit humi-

les, moderatos, humanos & tri-

stes. Idem de *sanitate & morbis*

dicendum. Qui enim ad vitia

propendent, nec ullas passi sunt

molestias & corporis infirmita-

tes, illi magis in suo malo con-

firmandur proposito. Sæpe a. anim-

advertimus eos, qui longioribus

praesertim cruciatibus & morbis

fuerunt infestati, vitia exuisse;

quamvis, ut Germanorum au-

dit proverbium, verissimum sit:

Ein francker Mensch verläset nicht

die Sünde / sondern viel mehr

die Sünde verlassen ihn. Quare

tales non sunt moraliter censen-

di boni, nisi postea etiam ani-

mi libera electio & virtutis amor

accesserit. Sicut consequens sa-

nitatis ejusque comes est *elegan-*

tia formæ, morborum autem

deformitas; ita illa omnium in se

ocul.

los convertit, atque amorem sui excitat, in elegantiori præsertim sexu. Unde etiam veteres dixerunt: *magnam esse pudicitia litem cum forma.* Neque a vero prorsus aberravit Poëta, superbiam insuper illi tribuendo:

Fastus inest pulcris, sequitur superbia formam.

Hæc a. contemptum parit. Atque sænumero deformes quoque, retorsione velut invitante, maximi sunt irrisores, cum se ab aliis irrideri semper suspicentur. Dependent affectus & mores plurimum ex *educatione & institutione.* Hominum enim animi sunt ad instar tabulæ, cui tam malæ atque deformes, quam elegantes & pulcræ imprimi possint imagines. Unde si bene fuerint educati, honestis sermonibus adverte, probaque sublevati institutione, inmoratos, pios & bonos plerumque

que evadunt. Ubi vero aliter res habuerit, alius quoque respondet eventus. Sedula namque & pia si intermittatur liberorum educatio ac informatio; voluptatibus autem indulgere, convivis & choreis frequenter interesse permittantur, ubi lascivos sermones & fesceninos versus audiant, motusque contemplantur Ionicos, aut ipsimet imitentur, liberalius atque protervius loquentes tanquam ingeniosi laudentur: de illis non nisi tristitia quælibet speranda. Quare elegantissime a quodam dictum est: Si prognosticon futuri seculi quæras, juventutem hujus ævi ejusque educationem inspicias, & exinde fausta & non fausta ominabere. Prout quis *labori* vel *otio* se consecraverit; ita etiam ejus mores variari nemo inficiabitur. Dum enim negotiis homo est intentus, non solum

E

mul.

multos pravos affectus, & ad per-
versa irritantes motus retundere
potest, sed etiam ab aliis antea
innutritis desistere. Hinc *Ovidius*
de remediis amoris accommodate:
Otia si tollas perire cupidinis ar-
cus

Contemptaque jacent & sine lue fa-
ces.

Qui vero otiosæ vitæ generi sunt
dediti, frenis quasi laxatis, cal-
caria addunt gliscentibus suis af-
fectibus & moribus corruptis,
vitiososque habitus magis magis-
que induunt. Notissimum in-
super est proverbium: *Qui non*
cognoscitur ex se, ex socio cognosci-
tur. Non solum enim ætas, for-
ma, & in diversis frontibus una
species, animos sæpe conciliare
valent; sed vel maxime eadem
inclinationes atque mores, in
verbis & factis harmonicis con-
sensus, eademque studia. Unde
haud inepte cecinit Poëta:

*Scilicet ingeniis aliqua est concordia
junctis*

*Servat & ingenii fœdera quisque sui.
Rusticus agricolam, miles fera bella
gerentem*

*Rectorem dubia navisa puppis a-
mat.*

Quin, ob summum imitationis studium mortalibus inditum, faciles sunt ad aliorum mores gestusque exprimendos, quos, sive bonos sive malos, natura tandem in habitus commutat. De *Alexandro Magno* fertur, quod citatiorem gressum habuerit ex *Leonide Pædagogi* vitio. Nec fere unquam animi, dissimillimis prorsus inclinationibus obnoxii, facile conjungentur, sed maxime valebit hoc *Horatii*:

*Oderunt bilarem tristes, tristemque
jocosi*

*Sedatum celeres: agilemque gna-
vum, ne remissi.*

Nec sine insigni successu mores
 aliorum & affectus conjici
 possunt, si eorum vitæ *rationem*
statumque observemus. Licet e-
 nim hæc vel illa officia, studia,
 & artes non infallibiliter certas
 polliceri possint virtutes aut vitia;
 dubitandum tamen minime vide-
 tur, quin occasionem inde, ad lu-
 as implendas cupiditates, sæpenu-
 mero arripiant mortales, vel et-
 sam easdem penitus mutant. Mo-
 res hominum ad *formam regi-*
minis, cui subsunt, ejusque mo-
 dum variantur plerumque; ut,
 ubi remissum laxumque fuerit,
 in licentiam abeant cives; si ve-
 ro justo rigidius & Tyrannicum,
 animis fracti ad vilitatem sui re-
 digantur. *Nobilitas* & claritas ve-
 ra ducit quidem ad virtutem e-
 jusque studium ac exercitium;
 quod autem in multis vanæ sit
 ambi

ambitionis alimentum, res ipsa loquitur. Id jam olim observavit *Sallustius* de *Mitello* agens: *Cui, inquit, quanquam virtus, gloria atque alia optanda bonis superabant, tamen inerat contemptor animus, & superbia, commune, quod tamen iusto laxius dictum, nobilitatis malum.* Plebei homines ad voluptatem plurimum proclives sunt; animi curam negligentes, non facile aliis rebus, nisi, quæ sensibus grata esse possint, & delinimenta corporis procurare, moventur. Rationes non attendunt, sed sæpe in furorem, iram & crudelitatem sine ulla justa abeunt causa, & ut *Virgilius* describit illos: (d)

- - *sedit quo animis ignobile vulgus*
J. m.

(d) *Virg. Æneid. Lib. I. v. 153.*
conf. L. v. Lib. 24. cap. 25. Corn. Ne. in
Vita Dion. cap. 10. & Timoth. cap. 3.
ubi mores vulgi vividis exprimuntur
coloribus.

*Jamque faces & saxa volant, furor
arma ministrat.*

Mercatura, prout circa opes ac-
quirendas versatur: ita qui illam
exercent, ad avaritiam propen-
dere solent. Qui *militari* in *statu*
vivunt, plurimum audaces & tur-
bulenti habentur. Non tamen
probamus illud *Lucani*:

*Nulla fides pietasque viris qui castra
sequuntur.*

*Venalesque manus: ibi fas, ibi maxi-
ma merces.*

Præterea *scientiarum* cultoribus
certi quidam mores tribuuntur.
Sic *Philosophis* fastum, studium
novitatis, in receptis opinionibus
propugnandis pertinaciam, com-
munis inscitæ cohors imputare
solet. *Juriconsultis* avaritiam &
ambitionem, *Medicis* volupta-
tem lucrique cupiditatem, vul-
gus objectat; unde & istud: *dat
Galenus opes.* Diversæ etiam *ar-
tes*, diversas inducunt inclinatio-
nes

nes & affectus. Athletæ, fabri, nautæ, venatores, laniones & qui durioribus negotiis tractandis molestiisque devorandis sunt adveti, immanes, sævi, crudeles, inhumani, nimiumque audaces offenduntur. Qui vero ejusmodi tantum agunt, quæ feminino quoque sexui conveniunt, quæque ad gynæcea magis, quam solidiora vitæ genera spectant, utpote coqui, cellulari, linteones, pistores, dulciarii & similes, molles sunt & timidi. *pistores*, cum rebus jucundis & sensus delectantibus occupentur, ad voluptatem propensissimi læpius animadvertuntur. Qui *choreis* & saltationibus frequentes inter sunt, molles, lascivi & petulantes redduntur. Qui totos se *Musice* dederunt, imbelles & voluptuosi evadunt n. axime. *Platonis* hac de re judicium adduxisse non pigebit:

gebit: (e) Quicumque permittit, ut
 musica animum suum assidue circum-
 sonans occupet & demulceat, per
 quam aures, veluti per infundibula,
 harmonias infundit, quas supra com-
 memoravimus, blandas, suaves, mol-
 les & flebiles, atque etatem suam,
 in modulis animum delinientibus,
 consumit, is primum quidem, si quid
 iracundum habebat, anquam ferrum
 demollit, & utile ex inutili duroque
 efficit. Quando autem incumbit diu-
 tius, magis demulcet: post hoc ma-
 gis jam liquefacit animum & resol-
 vit; donec destillando exhauriat ani-
 mositatem omnem, excidatque tan-
 quam nervus ex animo; ex quo a-
 nimus quasi sequem militem efficit.
 Haecenus ille. Status conjugalis
 pluribus etiam est incitamentum
 tam vitii, quam virtutibus. Quo-
 tidiana namque experientia edo-
 cemur, quod homines moderati,
 faciles, tractabiles & probi, ubi
 (e) L. b. III. de Jist. thori

thorì sociam, animo suo non satis convenientem, elegerint, sæpe impiam vivendi rationem ineant. Nec defunt exempla eorum, qui per diuturniorem conversationem cum probis & honestis conjugibus, antea licet maximis dediti fuerint vitiis, in meliorem frugem tandem reducti sint.

§. XV.

IN aliorum occultis affectibus explorandis *Physiognomia* haud exiguam nobis operam pollicetur. Quo tamen sub nomine comprehensum volumus non solum doctrinam de colore, magnitudine & constitutione corporis; sed etiam eam in primis inquisitionem, quæ circa gestus vultumque considerandum versatur. Ad priorem maxime respexit *Pythagoras*, dicendo: *In distorto corpore animam distortam & nequam habitare*; unde

regu-

regulæ adinstar certissimæ hoc a
 Physiognomis habetur: *Cave, quem
 natura notabit. Posterior inclinatio-*
 nibus hominum indagandis magis
 est accommodata. Quemadmo-
 dum enim neminem fugit, aliter
 disponi animum, ubi alii ejus ex-
 oriantur affectus: ut iratus a pla-
 cido, lætus a tristi & anxio semper
 discrepent; ita quoque pro affectu-
 um istorum varia indole alii atque alii
 in corpore motus enascuntur, qui,
 teste *Cicerone, signa sint animi
 & tacitus mentis sermo.* Immo
 cum ex iteratis corporis motibus,
 a certi cujusdam affectus natura
 profluentibus, vultus, muscoli atque
 nervi ad eundem semper modum,
 vel intenduntur vel etiam remit-
 tantur; nec mirum, si tandem
 ejusmodi inducant formam, quæ,
 ipso licet affectu non semper præ-
 sente, eum tamen ut plurimum
 dominantem arguat. Id pictores
 suo

suo maxime testantur exemplo, qui suæ modo artis periti effigiem sistere norunt, has vel illas passiones apte satis exprimentem. Et licet Physiognomiæ studium ad istud nondum evectum sit fastigium, ut omnibus affectibus sui peculiare motus & gestus certo determinari possint; bene tamen de plerisque ex peculiaribus concludere possumus signis. Quin plurima in ipsa observantur praxi, quæ verbis satis convenientibus explicare non valemus. Communiter frons erecta animi fiducia pleni & hilaris, depressa vero imperitiæ, stuporis & diffidentiae aestimatur testis. Est rugosa cogitabundi, aspera impudentis & temerarii, nebulosa audacis & terri, inæqualis impostoris & fraudulentis indicium. Oculi arden-tes cupidum, minaces iracundum, oscitantes stupidum, huc illucque voli-

volitantes inconstantem, tardū
 languidum, in terram defixi sce-
 leratum & veteratorem, averſi
 indignabundum iratumq̄vē homi-
 nem produunt. Vultum pallidum
 timori, lividum invidiæ, rabi-
 cundum amori, flavum iræ, &
 nigricātem triftitiæ tribuunt Phy-
 ſiognomi. Sæpiſſime primo quo-
 que quarundam mulierum ad-
 ſpectu videre poſſumus earum
 animum libidine plenum (f) Ver-
 ba ſi fuerint ſucata ſubdolaque,
 id vel ipſe haud raro indicat vul-
 tus. Unde monuit Poëta

- - *Nec vultu deſtruo verba Tuo.*

Hac ratione *Alexander Magnus Phi-*
lippum medicum ſuum, ob prodi-
 tionem ſuſpectum, exploravit fe-
 liciter. Traditis enim ei literis
 a fidiffimo Purpuratorum *Parme-*
nione ſcriptis, in quibus ſceleris
 per-

(f) *Sirac. 26. 12. conf. 2. Pet. cap.*
2. 14.

perfidiaeqve in Regem accusabatur, a vultu legentis oculos non amovebat, ratus aliquas conscientiaē notas inde deprehensum iri: sed cum plus indignationis quam pavoris ostenderet sermone suo, vultu gestibusque, ab omni suspicione ei liberato dextram obtulit suam (g). Et quid multis? Nonne experientia edocemur quotidiana, quod homines, qui facinora delictaque graviora perpetrarunt, suo in vultu ea ut plurimum ipsimet profiteantur, & hac ratione saepe suspectos se reddant? Hoc probe sciteque jam olim observavit Ovidius:

*Heu quam difficile est, crimen non
prodere vultu!*

Meminit Bernhard. von Rohr (b) cujusdam Theologi Lipsiensis, qui, vel ex ipsius vultus serio intentione

(g) Curt. Lic. III, cap. 6. (b) in Tract. de Physiognomia.

tentoque adspectu tantum profecerit, ut sapissime auditorum mores exinde indagarit, & ad præcognita ista signa, non solum verbum eis prædicare, verum etiam absolutionem sacram instituere, prudenter noverit. Corporis insuper motus gestusque animo conformes hos nobis experientia indicat. Tardior incessus factum: nimis festinatus temerarios impetus & inconstantiam: inæqualis volubilem & incipientem animum manifestat. Ex manuum jactatione audaciam & proterviam: complosione gaudium vel etiam pavorem; elevatione amorem Dei & pietatem intensiorem animadvertimus. Semper interest judicantis, ut plurimum motuum instituatur comparatio, qui, ubi inter se conspiciant, vero similiorem animi pollicentur cognitionem. Cujus con-

jun-

junctionis exemplum occurrit nobis, tam in sacris pandectis, hominem malignum & veteratorem ex pluribus signis externis describentibus (i) quam etiam in *Salustio* multa ejuscemodi de *Catilina* colligente; *Color ei, inquit, ex sanguis, fædi oculi; citus modo, modo tardus incessus; prorsus in facie vultuque recordia inerat* (k) *Talia ipsum quoque Ciceronem, ut certissima occulti animi indicia adduxisse, ex ipsius pro Sextio constat oratione: Quorum per Deos immortales, si nondum scelera vulnereque inusta reipublica vultis recordari, vultum, atque incessum animis intueamini.* De virtutibus ex contrariis prorsus signis dijudicandum, cum oppositorum opposita sit ratio.

§. XVI.

(i) *Prov. Cap. 6. 12. 13.* (k) *Salust. in Catil. Cap. XV.*

§. XVI.

CERTIORA sunt ea signa, quæ de animo alicujus ex ipsius innotescunt *verbis*. Relatio enim intercedit inter linguam & animam, ut in hujus recessibus recondita illa sæpe proferat, & nuncii adinstar revelet. Hinc *Socrates* juvenis cujusdam mores inquisiturus: *loquere* inquit, *ut te videam*. Sermo a, heic & quoad *materiam* seu objectum, & *modum* seu rationem proponendi considerari debet. Circa *materiam* sermonis, hæc animorum indicia observamus. Qui voluptatibus dediti sunt, lasciviunt ore, verba tantum blanda, jocosa atq; obscœna, vel ipsimet proferunt, vel ab aliis prolata placidi lubentesque exaudiunt. Idem arcana bona fide sibi concredita effutiunt, & sæpe sub prætextu comitatis plurima manifestissimis referra-
men-

mendaciis garrunt; unde factum, quod Moralistæ voluptatem pro matre garrulitatis habeant. Avari nihil aliud loquuntur, quam de opibus & rationibus easdem facile consequendi. Vota eorum apte satis expressit *Horatius* in hunc modum:

*O si urnam argenti Fors qua mihi mon-
stret! ut illi,*

Thesauro invento, qui mercenarius &c.
Ambitiosi sermones proferunt ejusmodi, quibus laudem eruditionis, eloquentiæ aliarumq; virtutum promereri possint. Unde nec quibuscunque se immittunt discursibus, sed illis præcipue, quæ altioris fuerint indaginis, & quibus in decidendis plus cæteris valeant. Alios superbe alloquantur ambitiosi, maximamque ab iis submissionem, vel saltem obsequium exigunt, (1).

F

dicta

(1) Ita vel ex unico responso Ale-

dicta quavis ratione, modo speciem aliquam vitii habeant, calumniantur, a suis autem receptis opinionibus haud facile se dimoveri patiuntur. Nec desunt, qui gloriosum ducant sua ipsorum vitia jactare. Quidam stolidissimis etiam inventis tamam sui relinquunt (m).

Ipse
 xandri Magni ad Darium videre licet eum maxime ambitioni deditum fuisse. Si veneris, inquit, supplex &c. paucisque intermissis: De cætero, cum mihi scribes, memento non solum Regi Te, sed etiam Regi Tuo scribere. Curt. Lib. III. c. 1.

(m) Dispesei solet ambitio in tres præcipue classes I. In adumbratam seu subtilem, 2. crassam & 3. ridiculam seu stolidam. Illa tribuitur doctis, qui studium publicæ rei inserviendi simulantes, nomina tantum sua plurimis scriptis immortalitati consecrata volunt. Ista communis est vulgo, qui prudentiæ regulas parum sequatur. Hæc in extreme sto-

Ipse *modus* loquendi plurima quoque
indicia præbet. Qui florido, cir-
cumducto & amplo dicendi gene-
re utuntur, sanguinei sunt. Stilum
adhibentes sublimem & majestate
plenum, cholericus putantur. Me-
lancholici habent orationem gra-
vem, concisam & sæpe obscuram.
Phlegmaticos elumbis rudisque
dictio prodit. Qui justam & con-
venientem dicendi rationem ob-

F 2

ser-

*lios tantum cadere potest. Cujus ge-
neris exemplum in Rectore quodam
Wittenbergensi occurrit, qui in tabu-
la pinxit Salvatorem in cruce pen-
dentem, se a. inferius stantem has-
que voces proferentem: Domine JE-
SU amas me? quibus deinde ex ora
Christi tam magnificentum tulit respon-
sum: Clarissime, Pereximie, nec non
Doctissime Dn. Magister SEGERE, Poëta
Laureate Casaree, & Scholæ Witten-
bergensis Rector dignissime, ego amo TE.
J. B. Mencke de Charlateneria Erudit.*

servant, atque res quascunq; succinctè tradunt, in numerum prudentum referendi sunt; ex adverso, confuse & ἀμετάθετος omnia proponentes simplices & rudes se esse declarant. Quin maxime attendendum ad *statum* loquentis. Non enim mirum videri debet, quod homines calamitatibus & periculis expositi sæpe amice, humiliter & pie loquantur, licet antea fuerint nebulones pessimi. *Morbis* infestati plurimum quoque a priori vitæ suæ genere discrepantia proferunt. Sæpe tum lascivi ac petulantes, jam non nisi de vanitate rerum mundanarum, de amore Dei, ac fuga peccati multis differunt. Et observare licet eos, qui antea toti veneris se cupiditatibus immerferant, quod ad aetatem proveci, eadem vitia multo acerbius aliis condemnent, & ob summam suspicionem

nem liberis suis sapentimero honestas etiam confabulationes atque recreationes denegent. Videndum insuper cum *quibus* quis loquatur. Juvenis si magnorum virorum sermonibus se immittat, suas etiam ut adferat rationes, prodit ambitionem cum summa temeritate ac impudentia conjunctam. Illustrior persona cum fece infima nimium familiaria instituens colloquia, non satis suæ consulit dignitati; si autem cum plebejis & præcipue cum domesticis nullum prorsus habeat sermonem, aut ab iis interrogatus non nisi aspera & pauciora reddat responsa, ille animum superbia & ira plenum indicat. Pudoris vel contumaciæ signum est, ubi servi a sermone cum dominis suis se abstinant. Huc referimus quoque aliorum *relationes* de cujusdam moribus, utpote quibus nec omnem derogandam esse fidem putemus. Respicendum a. est, an is, qui narrat, sit oculatus testis, vel tantum relata refe-

referat: an sit vir prudens & intelligens, qui justas conclusionis regulas observare noverit, vel etiam de simplici ac rudi plebe, quæ saepe ex præcipitantia & præjudicio imprudenter concludit: an sit vir probus, candidus & pius, vel garrulus, obrectator & fallax: an sit amicus vel hostis: an habeat respectum ad aliquod commodum vel non: an eidem statui addictus sit eademque tractet officia, vel minus: an denique sit exterus vel inquilinus. Nonnulli etiam sexus habendam rationem esse volunt; virilis ne sit an femineus. Quæ omnia diligenter attendenda esse svident Politici, semperque maxime probabilia amplectenda.

§. XVII.

Verbis si conformia fuerint *facta*, major enascitur certitudo. *Ambitiosi* ægre sibi quemquam anteferri patiuntur, super alios eminere cupientes. Iidem, ubi ad dignitatem pervenerunt, cum hominibus familiariter antea notis non facile con-

conversantur, quos interdum ne agnoscere quidem volunt. Titulis delectantur amplioribus, iisdemque in acqvirendis omnes suos intendunt nervos. Facile ob res quas-cunque leviores irascuntur, & si non omnia ad eorum voluntatem componantur, excandescunt. Matrimonium inituri ad nobilitatem personæ imprimis respiciunt; vel eas eligunt conjuges, quarum parentes, consanguinei & affines dignitatibus eminentes se ad honores evehere possint. *Avari* imprimis pecuniarum siti laborant, nec tamen alias res omnes contemnunt, modo suas augeri sentiant accessiones. In contractibus infinitas adhibent cautelas, ut eo facilius rescindi possint, modo propria utilitas, ceu unicum actionum suarum fundamentum id requirat (n). Pauperes non curant, atque

(n) *Observarunt Moralista nullos artius animi candorem & sinceritatem exigere, quam qui ipsemet veteratoria sua arte uti, fidemque violare suerint.*

atque, ubi petitionibus fatigantur
 seriis, non verentur ipsimet, licet
 multis instructi sint opibus, de sua
 paupertate conqveri. Si a quodam
 alius conferant beneficia, neque ad
 conditionem suam neque statum re-
 cipientis attendunt. Quando ex li-
 beralitate quidquam de suo jure
 cedere videntur, vel ægre id faci-
 unt, vel spe meliora consequendi
 [a]. Ob pecunias pignore datas
 mordentes exigunt usuras. In victu
 amictuque sordidi sunt. Aliorum o-
 peram parce omnino redimunt; su-
 am vero implorantibus non nisi ca-
 re admodum præstant. Uxores tan-
 tum nummosas appetunt. Qui pi-
 cturis, hortis & viridariis delectan-
 tur: jucunda quæcunque Musicæ ge-
 nera suavesque odoratus amant: de-
 licatis fruuntur cibus & dulci potui
 animum non arduis & gravioribus
 re-

[a] Ita in Canonico jure prohibitas
 fuisse usuras legimus, ne avaritia viti-
 um Clericis objici posset; sed æquivalens
 residuum annui redditus testantur.

rebus, sed Poëtis & fabulis Romanen-
 sibus perlegendis facerisq; addiscen-
 dis applicant: in actionibus suis re-
 missi & variabiles sunt; amicitias
 promiscuas easdemq; temporarias co-
 lunt: cum altero sexu plurimum
 conversari affectant: in thori soci-
 is eligendis ad elegantiam tantum
 formæ respiciunt, hi in volupta-
 tem proni sunt quam maxime. Evi-
 dens est argumentum nondum suf-
 focatæ veneris & voluptuosæ vitæ,
 ubi decrepitæ anus impudicos can-
 tant versus, lascivos corporis mo-
 tus affectant & edunt, vestibusque se
 induunt suæ ætati haud convenien-
 tibus. Verbo, ea quisque cupit, lau-
 dat atque sectatur, ad quæ ipsi-
 us propensiones maxime ducunt.
 Nec prorsus vani sunt eorum cona-
 tus, qui aliorum inclinationes ex
ebrietate inquirunt. *Sicut enim*, in-
 quit Seneca Epist. 83. *anima non est*
in potestate nostra, ebrietate devincta;
sed quemadmodum musto dolia rumpun-
tur, & omne, quod in imo jacet, in
 sum-

summam partem vis caloris eiecit: Sic vino astuante, quidquid in imo jacet abditum, effertur, & prodit in medium. Onerati mero quemadmodum non continent cibum vino redundante: ita ne secretum quidem; sed quod suum adienumque est pariter effundunt. Hinc audit quoque proverbium Græcorum: τὸ ἐν τῇ καρδία ἴσ' ἐνίφροντος, ἐπὶ τῆς γλώττης ἐστὶ ἴσ' ἐκθύοντος. ubi a. in ebrietate commissa non conspirant cum aliis signis, nihil ex iis colligi potest.

§ XVIII.

Hæc autem jam allata ac pro modulo ingenii leviter exposita signa, in ipsa praxi caute omnino sunt attendenda, plurimumque inter se rationes conferendæ, ne ex præcipitantiæ vitio eas admittamus conclusiones, eaque formemus judicia, quæ sæpissime fallere nos possint. Notum enim est omnibus, quod mortales amore sui, ut in antecedentibus jam evictum ivimus, nimium quantum ducantur. Hinc fir,
ut

ut vel veneratione ac metu erga superiores, vel spe boni consequendi aut mali avertendi *simulatio & dissimulatio* haud raro obveniant. Sic subditi coram Principe, liberi intuentibus parentibus, discipuli in conspectu præceptorum, famuli præsentibus dominis, alienam haud raro animi sui mentiuntur dispositionem. Si quid minus honesti intendant, id prorsus celant, & non nisi pietatem, obsequium, fidem, probitatem & diligentiam simulant. Novimus multos, studiis qui nomina sua dedere, licet otio, temulentia, libidine, grassationibus aliisque illicitis modis tempus perdiderint omne, postquam tamen spem conceperunt se sacris muneribus admotum iri, subditaneam morum metamorphosin ostendisse. Sæpe virgines spe alliciendi viri ejusdam pii & gravis ad se animum, ejusque nuptiis potiundi, diversam prorsus inducunt morum formam, ut loco petulantiae, iræ & libidinis,

non

non nisi pietatem, castitatem & modestiam præ se ferant. Immo etiam evenit, ut homines vera pietate & virtute conspicui, ex infirmitate nonnunquam maximis vitiis blandiantur, secundum proverbium: *ulula cum lupis, cum quibus esse cupis.* Multi coram inimicis suis impia quæquæ & perversa loquuntur, ac ipso opere faciunt, modo se illis aliquo esse offendiculo sentiant, quæ tamen animus ipse maxime averlatur. & ita in aliis. Quorum intuitu facile in judicando præcipites nos daremus, nisi plurimum inter se signorum institueramus comparationem, atque media, quibus simulatio & dissimulatio detegi possit, probe attendamus. Sedulus intentusque observator facile animadvertet, quæ cum simulatione & dissimulatione conjuncta sunt, ea semper quandam coactionis speciem præ se ferre, nec satis libero procedere fluxu: ut si homines jucundi atque soluti animi gravitatem & severitatem

tem simulent, inter alia vel vultus ipse eosdem prodat. Et impossibile omnino est, quod non longa ac diuturna conversatione mortales sæpe ex præcipitantia animoq; non præmeditato, aliis gravioribus intenti curis, vel sibi relictis & plena libertate gaudentes, ea profertant verba, facta gestusqve, quæ optime animi dominantes passiones testentur, quæque hac ratione elicite plurimum observari merentur. Avari ubi simulare velint, injurias temporis conqveruntur, redditus suos admodum parvos, tributa autem multa gravissimaqve dicunt: unde omnia ad calculos reducentes debitores se faciunt, & optant ut eo in statu essent constituti, quo alios sublevare possent; a certis vero pollicitationibus sibi prudenter cavent. Ambitiosus non facile verbis aut factis suas inclinationes atqve mores dissimulare potest, cum honorem perdere sit illi omnia perdidisse. Si a, quid suæ videat

deatur renunciasse ambitioni, id tantum ea intentione factum est, ut hoc modo eo majorem sibi laudem honoremque adquirat. Vitia, quæ suæ adversari gloriæ animadvertit, sedulo occultat, vel etiam ab iisdem desistit prorsus. Homo autem in extremo gradu voluptuosus, indolem suam omnium difficillime coram aliis celare potest; franco quippe rationis excusso quibuscunque se cupiditatibus ingurgitat.

Hiscæ jam ex signis, causis & effectibus aliorum animos eorumque abditos recessus rimari satagit humana industria; solius a. Omnisapientis Dei judicium infallibile est, utpote *Cujus obtutum perspicacissimum nulla cogitationum furta eludere, quemque nullus voluntatis humana motus, ne primus quidem, ne dum cogitatus latera possit.*

כי הארץ יראה לעינים ויהיה
ירצה ללבב

